

ისტორია, პოლიტიკა, წყაროთმცოდნეობა
HISTORY, POLITICS, PRIMARY SOURCE STUDIES

იემენის სამოქალაქო ომის თავისებურებები

მაია კაპანაძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
კავკასიის საეთაშორისო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი,
საქართველო, ქ.თბილისი, ჩარგლის ქუჩა 73, 0179,
+995558766887. maia.kapanadze@ciu.edu.ge
<https://orcid.org/0000-0002-7460-5374>

თამარ კიკნაძე

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი, საქართველო, თბილისი,
ყიფშიძის ქუჩა 14, 0179,
+995558766887. tamar.kiknadze@ciu.edu.ge
<https://orcid.org/0009-0007-1071-6490>

აბსტრაქტი

ახლო აღმოსავლეთი მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე უფრო რთული რეგიონია. იგი კონფლიქტების სიმრავლით გამოირჩევა. რეგიონის ქვეყნებს შორის ან კონკრეტული ქვეყნის შიგნით ხშირია კონფლიქტები და დაპირისპირებები, რაც მეტ-ნაკლებად მთელი რეგიონის უსაფრთხოებაზე აისახება.

იემენში სამოქალაქო ომი უკვე წლებია მიმდინარეობს. ომის დაწყებისთანავე, პროცესები ბევრად გასცდა ამ კონკრეტული ქვეყნის ფარგლებს. მასში აქტიურად ჩაერთნენ როგორც შიდა, ასევე გარე აქტორები. აქედან გამომდინარე, იემენის სამოქალაქო ომი ახლო აღმოსავლეთის რეგიონის ერთ-ერთ აქტუალურ პრობლემად იქცა. ამ ომში ერთმანეთს უპირისპირდება

არა მხოლოდ ქვეყნის ხელისუფლება და მისი მოწინააღმდეგე ოპოზიციური დაჯგუფება, ჰუთიების სახით, არამედ მან რელიგიური სახის დაპირისპირებაც შეიძინა. იემენის სამოქალაქო ომში ჩაერთო „შიიტების დამცველი“ - ირანის ისლამური რესპუბლიკა და საუდის არაბეთის სახელმწიფო, რომელიც თავის თავს სუნიტების მედროშედ მიიჩნევს. პირდაპირ თუ ირიბად ჩართულნი არიან სხვა გარე რეგიონული აქტორებიც.

ყოველივე ამის გამო, ომმა საკმაოდ რეზონანსული ხასიათი მიიღო და გახანგრძლივდა. აღნიშნული სამოქალაქო ომის გახანგრძლივების მიზეზი როგორც შიდა, ისე გარე პოლიტიკურ აქტორებს შორის შეუთანხმებლობაა. საუბარია ადენის და ბაბ-ელმანდაბის ყურეებზე, რომლებსაც უდიდესი სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვთ. ომის დასრულების შესახებ ჯერ-ჯერობით არავითარი ვარაუდიც კი არ არსებობს. ქვეყანა გაყოფილია ორ ბანაკად, არის ჰუმანიტარული კრიზისი. შესაბამისად, მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობაც.

საკვანძო სიტყვები: იემენი; რეგიონი; აქტიური; ომი; დაპირისპირება; რელიგია; ყურე; ქვეყანა; უსაფრთხოება.

შესავალი

იემენში მიმდინარე შიდა პოლიტიკური დაპირისპირება კარგა ხნის მანძილზე მზადდებოდა. ამ პროცესის დაწყებას ბიძგი ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში არაბული გაზაფხულის შედეგად განვითარებულმა რევოლუციების ტალღამ მისცა. იემენში აგორებული საპროტესტო გამოსვლების მიზეზი, თავისი სპეციფიკით, ბევრად განსხვავდება რეგიონის სხვა ქვეყნებში განვითარებული საპროტესტო გამოსვლებისაგან. პროტესტის მიზეზი გარდა ავტოკრატიული რეჟიმისა, გახდა რელიგიური ფაქტორიც. ამის გამო გახანგრძლივდა იემენში არსებული შიდა პოლიტიკური კრიზისი და ბევრად გასცდა ამ კონკრეტული ქვეყნის ფარგლებს.

მეთოდი

სტატია ეფუძნება: შედარებითი ანალიზის, რეტროსპექტიული ანალიზისა და სტრუქტურულ-ფუნქციონალური ანალიზის კვლევის მეთოდებს.

შედეგი

იემენში მიმდინარე სამოქალაქო ომი მთელი რიგი თავისებურებებით ხასიათდება. ამ ომმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ახლო აღმოსავლეთის რეგიონულ უსაფრთხოებაზე. მასში ჩართულნი არიან ქვეყნის შიგნით და გარეთ მოქმედი აქტორები. რელიგიური ფაქტორიდან გამომდინარე, კონფლიქტის მონაწილეები არიან ირანი და საუდის არაბეთი. მიუხედავად იმისა რომ მიმდინარე წლის მარტში ამ ორ ქვეყანას - ირანსა და საუდის არაბეთს შორის ურთიერთობა საკმაოდ გაუმჯობესდა, ამან იემენის სამოქალაქო ომის დასრულების პროცესს ხელი მაინც ვერ შეუწყო, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ გარკვეული პოზიტიური ძვრების მიუხედავად, ირანიც და საუდის არაბეთიც თავიანთი გავლენის გასამლიერებლად რეგიონში პოზიციების დათმობას ჯერ-ჯერობით არ აპირებენ.

დისკუსია

იემენი არის ერთ-ერთი ახლო აღმოსავლეთის ქვეყანა უძველეს ცივილიზაციებს შორის. VII საუკუნიდან იემენზე დიდ გავლენას ახდენდა არაბთა სახალიფო. აქ ისლამმა გავრცელება დაიწყო 628/630 წლებიდან, ჩრდილოეთ იემენში გავრცელდა სუნიტური ისლამი. 1839 წელს სამხრეთ იემენი ბრიტანეთის მიერ იქნა ოკუპირებული, ამ დროს ჩრდილოეთით ოსმალები ბატონობდნენ, რომელიც 1924 წლამდე გასტანა. 1517-დან 1924 წლამდე ქვეყანა ოსმალეთის იმპერიის ნაწილი იყო (გელოვანი, 2008:159-160).

1918 წლის 30 ოქტომბერს, ჩრდილოეთ იემენი დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოცხადდა ალ-ქასიმის დინასტიის იმამი იაჰია მუჰამედის მიერ. ჩრდილოეთ იემენი მან 1926 წელს გამოაცხადა მუთავაკილიტურ სამეფოდ. სახელწოდება მუთავაკილიტური მომდინარეობს იმამ იაჰია მუჰამედის, იმამის რომელმაც ჩრდილოეთ იემენი სამეფოდ გამოაცხადა, სრული სახელ-

იდან. იგი გახდა როგორც დროებითი მეფე, ასევე (ზაიდი) სულ-იერი ლიდერი და მოიპოვა საერთაშორისო აღიარება მისი სახელმწიფოსათვის. 1926 წელს დადებულ იქნა იტალო-იემენის ხელშეკრულება. ეს ხელშეკრულება ცნობილია ასევე, როგორც სანაას ხელშეკრულება. ამ დროს ბრიტანეთის გავლენა საგრძნობლად დიდი იყო რეგიონში, იემენის სამხრეთით იყო ადენის ბრიტანეთის კოლონია და ადენის პროტექტორატი. იტალიასაც ჰქონდა საკუთარი კოლონიები რეგიონში, ერთრეასა და სომალილანდის სახით, რომლებიც დაბალი მომგებიანობით ხასიათდებოდა. იტალიის მოლოდინი გახლდათ, რომ იემენტან კავშირების გაძლიერების შემთხვევაში გაზრდიდა ვაჭრობას რეგიონში, რითაც იტალიის გავლენის სფერო გაფართოვდებოდა. იემენის სამეფოს კი ადენის ანექსია სურდა, რადგან იმამის სურვილი „დიდი იემენი“ გახლდათ. იტალიამ ამ ხელშეკრულებით აღიარა იმამი იაჰია იემენის მეფედ და მისი პრეტენზია ადენზე.

1920-იან წლებში იაჰიამ გააფართოვა თავისი ძალაუფლება ჩრდილოეთით ტიჰამში, მაგრამ იგი შეეჯახა ნეჯდისა და ჰიჯაზის (მომავალი საუდის არაბეთის მეფის) აბდულ აზიზ იბნ საუდის მხარდ გავლენას. იბნ საუდმა 1932 წელს გამოაცხადა ნეჯდისა და ჰიჯაზის სამეფოების შერწყმა, რითაც დაარსდა საუდის არაბეთის სამეფო. საზღვრების უმეტესი ნაწილი რჩებოდა რუკის გარეშე. 1932 წლისათვის იბნ საუდი აკონტროლებდა თითქმის მთელ არაბეთის ნახევარკუნძულს, გარდა იემენისა და მცირე სანაპირო სახელმწიფოებისა, რომლებიც მაშინ ბრიტანეთის პროტექტორატის ქვეშ იყვნენ (ომანი, ქუვეითი, ბაჰრეინი, ადენი და ა.შ. (عبدالله احمدی. 2021:16)).

ჰიჯაზსა და იემენს შორის იყო რამდენიმე სადაო ტომობრივი ერთეული, რომელთა გაკონტროლებაზეც იბნ საუდი და იემენის იმამიც მისწრაფოდნენ. საბოლოოდ დღევანდელი საზღვარი საუდის არაბეთთან დემარკირებული იქნა 1934 წლის 20 მაისს ტაიფის ხელშეკრულებით, საუდის არაბეთ-იემენის ომის შემდეგ.

იემენის სამეფო, 1945 წელს გახდა არაბული სახელმწიფოება ლიგის ერთ-ერთი დამფუძნებელი წევრი ქვეყანა. იგი გაე-

როს შეუერთდა 1947 წლის 30 სექტემბერს. მან მცირე ძალებიც ჩართო 1948 წლის არაბულ-ისრაელის ომში.

1948 წელს მოკლული იქნა იმამი იაჰია ბინ მუჰამედ ჰამ-იდი, ალვაზირების გადატრიალების შედეგად, მათ რამდენიმე ხნის განმავლობაში ძალაუფლებაც იგდეს ხელთ, თუმცა იაჰიას ვაჟმა იმამ აჰმად ბინ იაჰიამ მალევე შეძლო ძალაუფლების დაბრუნება. მისი მეფობა ქვეყნის მზარდი განვითარებითა და ღიაობით აღინიშნა. იმამი აჰმადი ოდნავ უფრო წინდახედული და უფრო ღია იყო უცხოეულებთან კონტაქტებისთვის, ვიდრე მამამისი. მისი რეჟიმი, მამამისის მსგავსად ავტოკრატიული და ნახევრად შუა საუკუნეების ხასიათს ატარებდა. ყველა მიღებული გადაწყვეტილება მის პირად მოწონებას მოითხოვდა (عبدالله 2021:16).

1955 წლის მარტში მცირე ხნით მეფე აჰმედ ბინ მუჰამედს გადადგომა მოუწია ოფიცერთა ჯგუფისა და მისი ორი ძმის მიერ მოწყობილი გადატრიალების გამო, მაგრამ ეს გადატრიალება მალევე ჩაახშეს. მეფე აჰმედი განიცდიდა მზარდ ზეწოლას, რასაც მხარს უჭერდა ეგვიპტის პრეზიდენტის გამალ აბდ-ელ ნასერის არაბული ნაციონალისტები და პანარაბისტები. 1956 წელს იემენის იმამმა ხელი მოაწერა ორმხრივ თავდაცვის პაქტს ეგვიპტესთან.

1958 წლის მარტში იემენმა სურვილი გამოთქვა შეერთებოდა გაერთიანებულ არაბთა რესპუბლიკას, მაგრამ ბოლო მომენტში თავი შეიკავა ამ ნაბიჯის გადადგმისაგან. ის მალევე დაიშალა (1961 წლის დეკემბერში), მას შემდეგ, რაც სირია გამოვიდა გაერთიანებული არაბთა რესპუბლიკიდან. ამის შემდეგ იემენის ურთიერთობა ეგვიპტესთან უარესდება.

იმამი აჰმედი გარდაიცვალა 1962 წლის სექტემბერში და მისი ადგილი დაიკავა მისმა ვაჟმა, მუჰამედ ალ-ზადრიმ, რომლის მეფობაც ხანმოკლე იყო, ეგვიპტეში გაწვრთნილმა იემენელმა სამხედრო ოფიცრებმა, რომლებიც ნასერით იყვნენ შთაგონებულნი სამეფო გვარდიის მეთაურის, აბდულა ალ-სალალის მეთაურობით გადააყენეს იგი ტახტიდან იმავე წელს, როცა გვირგვინი დაიდგა, აიღეს კონტროლი დედაქალაქ სანააზე და შექმნეს

იემენის არაბთა რესპუბლიკა (YAR). ამან გამოიწვია ჩრდილოეთ იემენის სამოქალაქო ომი და შეიქმნა ახალი ფრონტი „არაბულ ცივ ომში“, სადაც ეგვიპტე ეხმარებოდა YAR-ს ჯარით. საუდის არაბეთისა და იორდანის მონარქები მხარს უჭერდა გადაყენებული ამირას ძალებს ახლად შექმნილ რესპუბლიკასთან დაპირისპირებაში. კონფლიქტი პერიოდულად გრძელდებოდა 1967 წლამდე, სანამ ეგვიპტემ ჯარები არ გაიყვანა იქიდან. 1968 წლისათვის, სანაში მოწინააღმდეგეების უმეტესობამ მიაღწია შერიგებას. საუდის არაბეთმა იემენის რესპუბლიკა 1970 წელს აღიარა.

1962 წლიდან ქვეყანა ასიოდე წლით ჩაეფლო სამოქალაქო ომში. ჩრდილოეთში ანტიმონარქიულმა რევოლუციამ დაამხო იმამის ხელისუფლება და შეიქმნა იემენის არაბთა რესპუბლიკა, დედაქალაქი, სანაა. რესპუბლიკელებს მხარს უჭერდა ეგვიპტე - მის ზურგს კი საბჭოთა კავშირი უმაგრებდა, ხოლო მონარქისტებს მხარს საუდის არაბეთი უჭერდა, რომლის ზურგს უკან დასავლეთის ქვეყნები იდგა. ეს იყო „სხვისი ხელით ომი“ კომუნისტურ ბლოკსა და იმპერიალისტურ ბლოკს შორის, ამ ძმათამკვლელ ომს დაახლოებით 200 ათასი იემენელი შეეწირა, რომელიც იმ დროისათვის ქვეყნის მოსახლეობის 4 პროცენტს უდრიდა (გაჩეჩილაძე, 2019:189).

ამავე დროს სამხრეთ იემენში, ადენში, დაიწყო ანტიკოლონიური ომი ბრიტანელების წინააღმდეგ, რომელიც სხვადასხვა დაჯგუფებებს შორის გადაიზარდა ძალაუფლებისათვის ბრძოლაში. ბრიტანეთი 1967 წელს გამოვიდა ადენიდან. სამი წლის შემდეგ კი, 1970 წელს ჩამოყალიბდა იემენის სახალხო დემოკრატიული რესპუბლიკა (ისდრი - PDRY).

იემენის სახალხო დემოკრატიული რესპუბლიკა იყო ერთპარტიული მარქსისტულ-ლენინური სახელმწიფო. „იემენის სოციალისტური პარტია“ იყო ერთადერთი მმართველი პარტია და თითქმის სრული ძალაუფლება ჰქონდა, როგორც საკანონმდებლო, ისე აღმასრულებელ ხელისუფლებებზე.

მომდევნო ორი ათწლეულის განმავლობაში იემენის სახალხო დემოკრატიული რესპუბლიკა დიდად იყო დამოკიდებული საბჭოთა კავშირის საგარეო დახმარებაზე. ქვეყანაში ხში-

რად იყო ცალკეულ დაჯგუფებებს შორის ხანმოკლე, სისხლიანი ბრძოლები ადენზე კონტროლისთვის. ერთ-ერთი ბრძოლა 1986 წელს გაიმართა, რომელშიც ათასობით ადამიანი დაიღუპა (Dresch, 2000:69).

მსგავს ძალადობრივ წინააღმდეგობებს ადგილი ჰქონდა ჩრდილოეთ იემენშიც. რესპუბლიკის პირველი ორი პრეზიდენტი - აბდულა ალ-სალალი და აბდ ალ-რაჰმან ალ-ირიანი გადატრიალების შედეგად ჩამოაგდეს (1967 და 1973 წლებში). შემდეგი ორი პრეზიდენტი, იბრაჰიმ ალ-ჰამდი და აჰმედ ალ-ლამში მოკლეს - ჯერ იბრაჰიმი, 9 თვის შემდეგ კი - აჰმედი. ყოველივე ამან საშუალება მისცა შედარებით უცნობ სამხედრო ოფიცერ ალი აბდულა სალეჰს 1978 წელს გამხდარიყო ჩრდილოეთ იემენის პრეზიდენტი. სალეჰმა სწრაფად მოახდინა ჩრდილოეთ იემენის სამხედრო და უსაფრთხოების აპარატის რესტრუქტურირება, გააძლიერა სანჰანის ტომიდან მისი ნათესავები და სანდო კლანები. მათ უმაღლესი სამხედრო კომისრების და უსაფრთხოების ძალების თანამდებობები მიანიჭა (UN Panel, 2017: 304). მოგვიანებით, სალეჰი ამაყობდა იმით, რომ მისი პრეზიდენტობა მაქსიმუმ ექვს თვედ წარმოედგინათ, ის კი სამ ათწლეული იყო პრეზიდენტი (Hoagland, 1979: 87).

„ბედნიერი არაბეთის“ (ელერდაშვილი, 2006:352) ტერიტორიაზე, ფაქტობრივად, ჩამოყალიბდა ორი სხვადასხვა პოლიტიკური სისტემის ქვეყანა. სამხრეთ იემენში იყვნენ სოციალისტი ფანატიკოსები, რომლებიც ცდილობდნენ ქვეყანის ამ ნაწილში სოციალიზმის გამტკიცებას. ჩრდილოეთით კი ჩამოყალიბებული იყო დახურული პოლიტიკური სისტემა, რომლს იდეოლოგიაც ისლამური რელიგიური ფუნდამენტალიზმი იყო. შეიქმნა „ცივი ომისთვის“ ტიპური მდგომარეობა, როცა ერთი ქვეყანა დაიყო იდეოლოგიური გამყოფი ხაზებით.

ორ იემენის რესპუბლიკას შორის ურთიერთობა დაიძაბა გასული საუკუნის 70-იანი წლების დასაწყისში, როცა სამხრეთის პარტიულმა ფუნქციონერებმა დააპირეს ძალით ქვეყნის გაერთიანება. ყოველივე ეს გადაიზარდა ომში, რომელიც 1972 წელს დაიწყო და გაგრძელდა 1979 წლამდე. ამ წელს დაიწყო მოლაპა-

რაკვებები დაპირისპირებულ მხარეებს შორის არაბული სახელმწიფოების ლიგის სამიტზე, რომელიც გაიმართა ქუვეითში. სამიტზე მხარეებმა გამოხატეს მზადყოფნა კონფლიქტის დასრულებისათვის. მათ იემენის ერთიანობის სურვილი გამოთქვეს, რასაც მხარს უჭერდნენ არაბული ქვეყნები და ასევე დასავლეთი, რადგან ეს, თავის მხრივ, ახლო აღმოსავლეთში ერთგვარ სტაბილურობას შექმნიდა. თუმც მაშინ ეს მცდელობა უშედეგო აღმოჩნდა (عبدالله احمدى 2021:17).

1988 წელს დაიწყო სერიოზული დისკუსია იემენის არაბული რესპუბლიკისა და იემენის სახალხო დემოკრატიული რესპუბლიკის გაერთიანებასთან დაკავშირებით, რაც გამოიწვევდა მათ შორის კარგი ურთიერთობების აღდგენას. ჩამოყალიბდა პრინციპების ნაკრები:

1. ორ მხარეს შორის არსებული სასაზღვრო ძალების განიარაღება;

2. ორივე მხარის საზღვრებზე საერთო ტერიტორიის შექმნა და ნავთობის სამიზნო ოპერაციების დროს ერთობლივი მუშაობა;

3. იემენელებისათვის საზღვრის გადაკვეთის უპირობოდ დაშვება, ხოლო ჩრდილოეთიდან ნებისმიერ იემენელს შეეძლებოდა სამხრეთში გადასვლა მხოლოდ ეროვნული პირადობის მოწმობით;

4. მთავრობის შექმნა, რომლის წევრებიც იქნებოდნენ ორივე მხრიდან და იმუშავებდნენ ორივე მხარეს იემენელი ხალხის ინტერესებისთვის, დისკრიმინაციის გარეშე;

5. სამინისტროებისა და ლოგისტიკური სამთავრობო უწყებების ინტეგრაცია იემენელი ხალხის ინტერესების შესაბამისი ფორმით.

მართლაც დაიწყო მუშაობა „პრინციპების“ განსახორციელებლად. ეს იყო ჩრდილოეთ და სამხრეთ იემენის რეალური გაერთიანების დასაწყისი. 1990 წლის მაისში. ფაქტობრივად დაიწყო ორი იემენის სამინისტროებისა და სამთავრობო უწყებების შერწყმა, სასაზღვრო ძალები განიარაღდა. პირველი საფოსტო მარკა იემენის გაერთიანებული რესპუბლიკის სახელწოდებით კი 1990 წლის ოქტომბერში გამოიცა.

1990 წელს, როდესაც საბჭოთა კავშირი იშლებოდა და ნათელი ხდებოდა, რომ ის ვედარ იქნებოდა იემენის სახალხო დემოკრატიული რესპუბლიკის (*ისდრ-ის*) დამოუკიდებლობის გარანტი, მისმა ხელმძღვანელობამ ჩრდილოეთ იემენს თავად შესთავაზა გაერთიანება. ამ დროს ასევე ორად გაყოფილი იემენის სადავო სასაზღვრო ზონაში აღმოჩენილი იქნა ნავთობისა და გაზის საბადოები. შეიქმნა ერთიანი იემენის რესპუბლიკა, რომლის დედაქალაქიც გახდა ჩრდილოეთ იემენის ცენტრი - სანაა.

„ორი ალის“ ეს ქორწინება, როგორც ზოგჯერ მას უწოდებდნენ (ალი აბდულა სალეჰს ჩრდილოეთით და ალი სალემ ალბეიდჰის სამხრეთით), არ წარიმართა კარგად. ორივე მხარე ცდილობდა მეორის დაკნინებასა და დასუსტებას. სალეჰმა უკან გაიწვია ტომობრივი ოჯახები, რომლებმაც დაკარგეს მიწა სოციალისტური გადანაწილების დროს 1960-70-იან წლებში, ისევე როგორც ყოფილი ჯიჰადისტები, რომლებიც იბრძოდნენ საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ ავღანეთში 1980-იან წლებში, სალეჰის თქმით, ისიც ებრძოდა კომუნისტებს (Gregory, 2012: 45-76).

ერთიანი სახელმწიფოს შექმნის პროცესი ადვილი ნამდვილად არ აღმოჩნდა იემენისთვის, ქვეყნის ერთობა ძალზედ სუსტი იყო. სამხრეთ იემენს ჩრდილოეთი რელიგიურ (ისლამურ) კანონებს ახვევდა თავს, რასაც ვერ ეგუებოდნენ ისეთი სეკულარული ქვეყნის მაცხოვრებლები, როგორიც სამხრეთ იემენი იყო.

ურთიერთობა მათ შორის დამაბა ახლად აღმოჩენილმა ნავთობის საბადოებმაც, რომელთა უმეტესობა იემენის სამხრეთ ნაწილში იყო აღმოჩენილი. სამხრეთ იემენის მთავრობის გადაწყვეტილებით, მოპოვებული ნავთობიდან მიღებული თანხა მათ უნდა დარჩენოდათ. სწორედ ამ გარემოებამ შეუწყო ხელი იემენის რესპუბლიკაში პოლიტიკური კრიზისის გამწვავებას.

1994 წლის მაისში ქვეყნის ჩრდილოეთსა და სამხრეთს შორის დამაბულობა სამოქალაქო ომში გადაიზარდა. სამხრეთი ცდილობდა გამოყოფოდა ერთიან რესპუბლიკას. საუდის არაბეთმა მხარი დაუჭირა გამოყოფის მცდელობას, მაგრამ სალეჰმა, ყოფილი ჯიჰადისტების და ისლამისტური პარტიის „ისლავის“

დახმარებით რამდენიმე კვირაში შეძლო გამოყოფის მცდელობის ჩახშობა. მათ შორის დაპირისპირება 1994 წლის ივლისამდე გარბელდა და საბოლოოდ გამარჯვებულად ჩრდილოეთ იემენი მოგვევლინა. სალექმა, გარდა 16 ხელმძღვანელისა, ვინც სამხედრო დაპირისპირებაში მონაწილეობდა, ყველას პოლიტიკური ამნისტია გამოუცხადა. სეპარატისტების ლიდერებს ჩამოართვა მთელი ქონება და აუკრძალა იემენში დაბრუნება.

ქვეყანაში არასტაბილური ეკონომიკური მდგომარეობა ძალზედ მძიმე პრობლემა გახდა. 200 000-ზე მეტი იემენელი იძულებული იყო ემუშავა საუდის არაბეთსა და სპარსეთის ყურის სხვა მდიდარ ქვეყნებში. პრეზიდენტმა სალექმა კვლავ მოახერხა თავისი ძალაუფლების შენარჩუნება სხვადასხვა პოლიტიკური მანევრებით. მან მოიპოვა გამარჯვება საპრეზიდენტო არჩევნებში 1999 და 2006 წელს. თუმცა პროტესტს გამოთქვამდნენ, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს არ გააჩნდათ პოლიტიკური თავისუფლება. ასევე მოითხოვდნენ ეკონომიკურ რეფორმებსა და ბრძოლას კორუფციის წინააღმდეგ. ამავდროულად, მათ სურდათ პრეზიდენტ სალექის გადადგომა, რომელიც 1978 წლიდან იღვას ქვეყნის სათავეში თავის კლანთან ერთად.

სალექმა თავის ვიცე-პრეზიდენტად დაასახელა აბდორაბუ მანსურ ჰადი, სამხრეთელი აბიანი, რომელიც არ უჭერდა მხარს იემენის სამხრეთ ნაწილის გამოყოფას ჩრდილოეთისგან. იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მომავალში მისი მმართველობა არ დამდგარიყო რაიმე საფრთხის ან გამოწვევის წინაშე, სალექმა დაიწყო ისეთი ჯგუფების დასუსტება, როგორიც იყო „ისლაჰი“, რომლებიც დაეხმარნენ მას სამოქალაქო ომში გამარჯვებაში. სალექს ახასიათებდა თავისი შინაური მეტოქეების ერთმანეთის წინააღმდეგ დაპირისპირება, რომელსაც ის ხშირად უწოდებდა „გველების თავებზე ცეკვას“ (Clark, 2010). მეცნიერების გარკვეული ნაწილი, მათ შორის სარა ფილიპსი, ამას უწოდებდნენ „მუდმივი კრიზისის პოლიტიკას“ (Philips, 2011: 227-222).

1997 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ, შემფოთებულმა იმით, რომ „ისლაჰი“ ძალიან ძლიერდებოდა, სალექმა დაიწყო „ისლაჰის“ რამდენიმე შიდა კონკურენტის მხარდაჭერა,

მათ შორის ტრადიციონალისტი ზაიდიტის პოლიტიკური პარტიის, „ჰიზბ ალ-ჰაკი“სა (სიმართლის პარტია). ეს მხარდაჭერა მოიცავდა პირდაპირ გადახდებს ზაიდიტის ლიდერებისთვის, როგორც იყო ჰუსეინ ბადრ ალ-დინ ალ-ჰუთი, რომელიც იყო „ჰიზბ ალ-ჰაკი“ს პარტიიდან პარლამენტის წევრი 1993-97 წლებში. ასევე ზაიდიტების ერთგულების მოსაპოვებლად კონტროლის დაწესები საშუალება მისცეს ისეთ სამინისტროებზე, როგორცაა განათლების სამინისტრო. პრეზიდენტ სალეჰის ეს „მოსყიდვები“ ცნობილი იყო, როგორც ქველმოქმედება. ჰუსეინ ალ-ჰუთიმ სალეჰის მიერ მიღებული თანხა გამოიყენა სუდანში მაგი-სტრატურის სწავლის დასაფინანსებლად (1999-2000 წლებში).

2000 წლისთვის, პოლიტიკური სიტუაცია კვლავ შეიცვალა, ამიტომ სალეჰმა შეწყვიტა ჰუსეინ ალ-ჰუთისათვის ფულის გადახდა. ყოფილი პარლამენტის წევრი ჰუსეინ ალ-ჰუთი დაბრუნდა იემენში და საკუთარ სახლში, სადაში მან დაამყარა კავშირი „მაბაბ ალ-მუმანინის“ („მორწმუნე ახალგაზრდობა“) წევრებთან, ზაიდიზმის აღორძინების მსურველ სტუდენტებთან. ეს მოძრაობა ჩამოყალიბდა 1980-იან წლებში, თავდაპირველად, როგორც საზაფხულო ბანაკები ტრადიციული ზაიდიზმის სწავლებების პოპულარიზაციისთვის. ის თვლიდა, რომ საზოგადოებას საფრთხე ემუქრებოდა, როგორც სალაფიზმით, ისე ზოგადად სუნიზმით. „მორწმუნე ახალგაზრდობის მოძრაობა“ დააარსეს მუჰამედ იზზანმა და მუჰამედ ბადრ ალ-დინ ალ-ჰუთიმ, ჰუსეინ ალ-ჰუთის ერთ-ერთმა ნახევარძმამ. მათ მოგვიანებით შეადგინეს ჰუთიების მოძრაობის ბირთვი, რომელიც დღეს ცნობილია როგორც „ანსარ ალაჰ“.

სალეჰმა ჰუთიების მოძრაობის შესახებ პირველად შეიტყო 2002 წელს საუდის არაბეთში მოგზაურობისას, როდესაც ჰუთიების მხარდამჭერები მის წინააღმდეგ შეიკრიბნენ მეჩეთის წინ, სადაში. ორი წლის შემდეგ, 2004 წლის ივნისში, სალეჰმა საადას გუბერნატორს ჰუსეინ ალ-ჰუთის დაპატიმრება დაავალა (Glossemeyer, 2004:210). ჰუსეინმა წინააღმდეგობა გაუწია მათ და სწორედ აქედან იწყება დაპირისპირებები იემენში ალ-ჰუთის მომხრეებსა და ქვეყნის პრეზიდენტს შორის.

XXI საუკუნის პირველ ათწლეულში იემენში სულ უფრო და უფრო ხშირი იყო დაპირისპირებები სხვადასხვა ეთნიკურ, სოციალურ, და რელიგიურ ჯგუფს შორის. ერთ-ერთი სწორედ ჰუთიების მოძრაობა გახლავთ. ჰუთიები არიან შიიტურ-ზაიდიტური მემბოხე ჯგუფი, რომელიც წარმოიშვა იემენის ჩრდილოდასავლეთ პროვინციაში, საადაში. ისინი ცნობილნი არიან, როგორც, ჰუთიები ან ჰუთის ჯგუფი, მათი სულიერი ლიდერის ბადრ ალ-დინ ალ-ჰუთი-დან გამომდინარე. ეს მოძრაობა ასევე ცნობილია, როგორც „ანსარ ალაჰი“, ან მორწმუნე ახალგაზრდობა.

ეს მოძრაობა სათავეს იღებს „შაბაბ ალ-მუმანიინ“დან (მორწმუნე ახალგაზრდობა), ჯგუფი რომელიც მოქმედებდა 1990-იანი წლების დასაწყისში. მორწმუნე ახალგაზრდობა მუშაობდა შიიტური ისლამის ზაიდის მიმართულების შესახებ ცნობიერების ამაღლებაზე, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში დომინირებდა იემენში, მაგრამ 1960-იანი წლებში სამოქალაქო ომის შემდეგ რეპრესირებულ იქნა იემენის მთავრობის მიერ.

2003 წელს ერაყში აშშ-ს ხელმძღვანელობით კოალიციის შეჭრის შემდეგ, ჰუსეინ ალ-ჰუთიმ, ცნობილმა ზაიდიტმა სასულიერო პირმა და პარლამენტის ყოფილმა წევრმა (1993-1997 წლებში), ასევე მორწმუნე ახალგაზრდობის ერთ-ერთმა ლიდერმა, დაიწყო ანტიამერიკული საპროტესტო აქციების მოწყობა. იგი გახდა მაშინდელი პრეზიდენტის ალი აბდულა სალეჰის ხმამაღალი კრიტიკოსი. მან მთავრობა დაადანაშაულა ამერიკის შეერთებულ შტატებთან და ისრაელთან მჭიდრო კავშირში. ჰუსეინ ალ-ჰუთი მოუწოდებდა მის მიმდევრებს პარასკევს ლოცვის შემდეგ ეყვირათ მის მიერ შექმნილი სლოგანი - „ალაჰი უდიდესია, სიკვდილი ამერიკას, სიკვდილი ისრაელს, წყევლა ებრაელებზე და გამარჯვება ისლამისთვის“ (، أبريل 2022:17).

ზოგიერთი წყარო აცხადებდა, რომ ჰუსეინ ბადრ ალ-დინ ალ-ჰუთის მიმდევრების მიერ ამ ლოზუნგის გამოყენება მეჩეთში იყო ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მიზეზი ალ-ჰუთის ჯგუფსა და იემენის მთავრობას შორის დაპირისპირების დაწყებისა.

ჰუსეინ ბადრ ალ-დინ ალ-ჰუთის, შემდგომ კი მისი მიმდევრების, მთავარი მოტივი გახლდათ ჩრდილოეთ იემენის მეტი ავტონომია, ასევე ზაიდიტების რელიგიური და კულტურული დაცვა. ალ-ჰუთიმ და მისმა მიმდევრებმა დაიწყეს ღიად ბრძოლა მმართველ რეჟიმთან. ალ-ჰუთი იემენის ჩრდილოეთ პროვინციის გარკვეულ რეგიონებზე კონტროლის დამყარების შემდეგ შეუდგა შეიარაღებული რაზმების ჩამოყალიბებას. ასევე მან შექმნა თავისი დროშა, თავი გამოაცხადა იმამად და გადასახადების აკრეფა აიღო თავის თავზე. მისი ამ ქმედებების გამო იემენის მთავრობამ გასცა ორდერი ალ ჰუთის დაკავების შესახებ, ამიტომ მისმა მიმდევრებმა დაიწყეს ძალადობრივი შეტაკებები უსაფრთხოების ძალებთან. ალ ჰუთი 2004 წელს უშიშროების ძალებმა მოკლეს. ჰუსეინ ალ-ჰუთის გარდაცვალების შემდეგ ამ ჯგუფს ჰუთიები უწოდეს. მას შემდეგ მისმა ნათესავებმა და მხარდამჭერებმა არა ერთი აჯანყება მოაწყვეს მთავრობის წინააღმდეგ, რომელიც ცნობილია, როგორც ჰუთის ომები. 2005 წელს ჰუთიებსა და სამთავრობო ძალებს შორის შეტაკებები გაიზარდა, რის შედეგადაც ასობით ადამიანი დაიღუპა (<https://www.aljazeera.net/encyclopedia/2014/12/7/الحوثيون>).

შეტაკებები კვლავ გაგრძელდა. სიტუაციის დარეგულირების მიზნით 2006 წლის მარტში პრეზიდენტმა სალექმა ამნისტია გამოუცხადა 600 ჰუთიელ მებრძოლს. რის შედეგადაც 2006 წლის მან არჩევნებში გამარჯვება მოიპოვა. 2007 წლის დასაწყისში, ჰუთიელი მემბრონიები და სალექის მთავრობა კვლავ წინააღმდეგობაში აღმოჩნდნენ ერთმანეთთან. ბრძოლა გაგრძელდა იქამდე, სანამ აბდულ-მალიქ ალ-ჰუთიმ სალექთან ყატარის დახმარებით ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ შეთანხმებას არ მიაღწია. 2008 წლის აპრილში ბრძოლა კვლავ განახლდა. 2009 წელს ჰუთიების მოძრაობა ასევე სასაზღვრო დაპირისპირებაში შევიდა საუდის არაბეთის სამხედრო ძალებთან საადას საზღვარზე. იმავე წელს აგვისტოში იემენის სამხედროებმა დაიწყეს ოპერაცია „Scorched Earth“ („დამწვარი დედამიწა“). საადაში ჰუთიების აჯანყების ჩახშობის მიზნით. ბრძოლა გაგრძელდა მანამ, სანამ შეთავაზებებისა და კონტრშეთავაზებების რაუნდების შემდეგ სალექის მთავრობა არ

დათანხმდა ცეცხლის შეწყვეტას აბდულ-მალიქ ალ-ჰუთისთან და ამბოხებულებთან 2010 წლის თებერვალში (<https://www.aljazeera.net/encyclopedia/2014/12/7/الحوثيون>).

პრეზიდენტმა სალემმა ირანი დაადანაშაულა ამბოხების მხარდაჭერაში, ჰუთიების დაფინანსებაში ქვეყნის დესტაბილიზაციის მიზნით. არა ერთხელ ყოფილა ისეთი შემთხვევა, როდესაც იემენის ხელისუფლებას განუცხადებია, რომ დააკავეს ირანთან დაკავშირებული პირები, რომლებიც ირანს აწვდიდნენ ინფორმაციას იემენის საშინაო საქმეების შესახებ.

სისხლიანი ბრძოლების რამდენიმე ეტაპის შემდეგმდეგ 2010 წელს ჰუთიებმა ხელი მოაწერეს ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმებას იემენის მთავრობასთან. თუმცა ჰუთიებისთვის ბევრი რამ არ შეცვლილა მთავრობის მხრიდან. ერთი წლის შემდეგ ისინი შეუერთდნენ სალემის წინააღმდეგ არაბული გაზაფხულის საპროტესტო აქციებს. რამაც გამოიწვია ჰუთიების სწრაფი წარმატება ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლაში (Gregory, 2021: 34-36).

პრეზიდენტი ალი აბდულა სალემი რკინის მუშტით მართავდა იემენს 30 წელზე მეტი ხნის განმავლობაში და მიუხედავად იმისა, რომ თავად ზაიდიტია, ჰუთიების მოკავშირე არ იყო. სინამდვილეში მათი მტერი გახლდათ. როდესაც არაბული გაზაფხულის შედეგად წარმოქმნილმა საპროტესტო გამოსვლების ტალღამ მოიცვა ახლო აღმოსავლეთის დიდი ნაწილი, ჰუთიებმა ისარგებლეს იემენელი ხალხის მზარდი უკმაყოფილებით სალემის მთავრობის მიმართ და დაიწყეს კონტროლის დამყარება ქვეყნის ჩრდილოეთში.

სალემი დათანხმდა მოთხოვნას გადამდგარიყო. მან ძალაუფლება გადასცა მის მოადგილეს, აბდ რაბო მანსურ ჰადის. ახალი პრეზიდენტის დაპირებები სამთავრობო რეფორმების შესახებ, დაპირებებად დარჩა. იემენელების ცხოვრების პირობები, მათ შორის ჰუთიებისაც, სულ უფრო უარესდებოდა.

„არაბული გაზაფხული“ მოიცავს მთელ რიგ საპროტესტო აქციებს ახლო აღმოსავლეთსა და აფრიკის ნაწილში, რომელიც 2010 წლის ბოლოდან დაიწყო. საპროტესტო აქციების (ჯერ თუნ-

ისში, შედეგ ეგვიპტეში) მიზანი იყო ავტორიტარული რეჟიმების დამხობა და ქვეყნებში დემოკრატიის დამყარების იმედი. ხშირად საპროტესტო აქციები ძალადობრივ ხასიათსაც ატარებდა. ამ აქციების შედეგად თუნისსა და ეგვიპტეში რეჟიმების დამხობამ სხვა ქვეყნებსაც შთააგონა შეერთებოდნენ არაბულ გაზაფხულს (გაჩეჩილაძე, 2019:165-168). ერთ-ერთი სწორედ იემენი იყო.

იემენში გამართულ საპროტესტო აქციებს თუნისისა და ეგვიპტის ანალოგიურად, ოპოზიციის წევრები და დემოკრატიისკენ სწრაფვის მსურველები შეუერთდნენ. იემენის მოსახლეობა უკმაყოფილო იყო ხანგრძლივი ეკონომიკური სტაგნაციით. საპროტესტო აქციების გამო პრეზიდენტმა სალემმა შეცვალა ეკონომიკური პოლიტიკა და მოსახლეობას დაჰპირდა გადასახადების შემცირებას და ხელფასების გაზრდას. იგი ასევე დათანხმდა თანამდებობის დატოვებასაც, რაც შემდეგ არჩევნებში საშუალებას მისცემდა სხვა კანდიდატებს, წარედგინათ თავიანთი კანდიდატურები და დაეკავებინათ თანამდებობები. მისმა დათმობებმა არ დააკმაყოფილა მომიტინგეები, რომლებიც აღნიშნავდნენ, რომ სხვა დროსაც ჰქონდა პრეზიდენტ სალემს მსგავსი დაპირებები, მაგრამ მათ ვერ ან არ ასრულებდა.

მომიტინგეებსა და პოლიციას შორის ხდებოდა შეტაკებები, რაც იწვევდა მსხვერპლს. პრეზიდენტი სალემი მხარდამჭერებს კარგავდა, რადგან საპროტესტო აქციები უფრო და უფრო ძალადობრივი ხდებოდა. რევოლუციის გარდამტეხ პერიოდად ითვლება ის მომენტი, როდესაც სამხედროები დემოკრატიის მომხრე მომიტინგეებს შეუერთდნენ, რამაც მნიშვნელოვნად დაასუსტა პრეზიდენტ სალემის ძალა. საბოლოოდ, 2011 წელს ხელი მოაწერეს საერთაშორისო შუამავლობით მიღებულ შეთანხმებას, რომელშიც გაწერილი იყო, რომ სალემს პრეზიდენტობა უნდა გადაეცა ვიცე-პრეზიდენტ აბდუ რაბო მანსურ ჰადისთვის. თუმცა, ჰადიმ ვერ შეძლო ქვეყნის ეფექტური მართვა, რამაც შემდგომში იემენის არასტაბილურობა და ეკონომიკური ვარდნა კიდევ უფრო გააღრმავა. ჰადის მთავრობასაც მსგავსი ბედი ეწია, მიტინგები და ამბოხებები კვლავ გაგრძელდა (, , 2022:17).

ქვეყანაში არსებული ისედაც მძიმე ვითარება, გაამწვავა ჯიჰადისტთა თავდასხმებმა იემენზე სამხრეთიდან. ირანმა აიღო კონტროლი ქვეყნის ჩრდილოეთ საზღვარზე, რომელიც მხარს ამბოხებულ შიიტ ზაიდიტებს უჭერდა. ამ სიტუაციაში ჰადიმ გადაწყვიტა ქვეყნიდან გაქცეულიყო. მან იემენი სამოქალაქო ომში დატოვა. არაორგანიზებულობისა და წინასწარ დაუგეგმავობის გამო შეიძლება ვთქვათ, რომ რევოლუციის შემდეგ იემენი უფრო ცუდ მდგომარეობაში აღმოჩნდა, ვიდრე მის დაწყებამდე. სრულიად საპირისპირო შედეგი კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს პოლიტიკური პროტესტის ხასიათს. იემენის საზოგადოება მრავალფეროვანია, რის გამოც მათ შორის არის კონფლიქტები. ცალკეულ დაჯგუფებებს შორის ქვეყნის შიგნით არაერთი ამბოხება სხვადასხვა დროს 1962 წლიდან, ასევე 2004 წლიდან და ბოლოს დამანგრეველი სამოქალაქო ომი 2015 წელს, რომელიც დღემდე გრძელდება. როდესაც სალექჰმა თავისი პოზიცია ჰადის დაუთმო, იემენის სოციალურ-პოლიტიკური სიტუაციის სტაბილიზაციისთვის, ახალმა მთავრობამ ვერ შეძლო შიდა კონფლიქტების გაკონტროლება და საბოლოოდ 2015 წელს ჰადის მთავრობამ დატოვა ქვეყნის დედაქალაქი და იემენის სამხრეთში გადავიდა. იემენის დედაქალაქი სანაა კი ამბოხებულმა ჰუთიებმა დაიკავეს.

სალექს გადადგომამდე სურდა მისი შვილის დანიშვნა იემენის სამხედრო მეთაურად, მაგრამ სამხედრო მეთაურს აჰმარს არ უნდოდა თანამდებობის დათმობა, ამიტომ იემენის მთელი სამხედრო ნაწილი გაიყო ორ კონკრეტულ ჯგუფად: აჰმარის ერთგულებად და სალექსის ერთგულებად. ამ სიტუაციით ისარგებლეს ჰუთიებმა და დაიწყეს ჩრდილოეთ იემენის ტერიტორიების დაკავება, რადგან სამხედროები ძალიან სუსტები იყვნენ და მათ წინააღმდეგობას ვერ უწევდნენ. ამის პარალელურად, ტერორისტულმა ორგანიზაცია ალ-ყაიდამ ისარგებლა კონფლიქტით და გავრცელდა იემენში 2011 წლიდან, განსაკუთრებით კი სამხრეთ იემენის რაიონებში.

იემენში სამოქალაქო ომის გაჩაღების არაერთი მიზეზი იყო:

პირველი, ალ-ჰუთის აჯანყება ჰუთიების ზადიტურ-შიიტურმა ჯგუფმა, რომელიც მარგინალიზებული იყო იემენის პოლიტიკაში, ხმა აიმაღლეს თავიანთი უფლებების დასაცავად. ეს გაცილებით ადრე დაიწყო. პირველად ეს მოხდა როცა დასრულდა იმამათის მმართველობა 1970 წელს. მთავრობა მათ სხვადასხვა პოლიტიკით მართავდა. საბოლოოდ, ჰუთიებმა დაიპყრეს ჩრდილოეთ იემენის ცალკეული ტერიტორიები და დედაქალაქი სანაა, ასევე გაამევეს ჰადის მთავრობა სამხრეთ იემენში, რომელიც დღემდე იქ იმყოფება და დედაქალაქად ადენი აქვთ გამოცხადებული.

მეორე მიზეზი გახლავთ, აბდუ რაზუ მანსურ ჰადის პრეზიდენტად დანიშვნის შემდეგ, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის ზეწოლის ქვეშ მყოფ, ჰადის მთავრობის მიერ საწვავის სუბსიდიების გაუქმება 2014 წლის ივლისში. ჰუთიებს, რომლებიც აქტიურად აპროტესტებდნენ მთავრობის პოლიტიკას, მიეცათ შესაძლებლობა, მოეხდინათ ხალხის მობილიზება მთავრობის წინააღმდეგ და გაეკრიტიკებინათ გაეროს გარდამავალი პროცესი, მოაწყვეს მასობრივი საპროტესტო აქციები საწვავის ფასების დაწვეის და ახალი მთავრობის მოთხოვნით.

ჰადის მხარდამჭერებმა და „მუსლიმ ძმებთან“ დაკავშირებულიმა პარტიამ „ალ-ისლაჰმა“ მოაწყვეს კონტრპროტესტი. ჰუთიების პროტესტი ძირითადად ჩრდილოეთ იემენში გავრცელდა.

შეიარაღებული ძალების გაყოფა იემენის სამოქალაქო ომის კიდევ ერთი მიზეზია. ყოფილი პრეზიდენტის, სალევის ერთგული სამხედრო შენაერთები შეუერთდნენ ჰუთიებს, რამაც ხელი შეუწყო მათ ბრძოლის ველზე წარმატებას. სხვა სამხედროები მობილიზებულნი იყვნენ ჰუთი-სალევის ძალების წინააღმდეგ, შეუერთდნენ სამხედრო ელემენტებს, რომლებიც რჩებოდნენ ჰადის მთავრობის ერთგულნი. სამხრეთელმა სეპარატისტებმა გააძლიერეს გამოყოფის მოწოდებები. ქვეყნის მთელი სამხრეთი ნაწილი კიდევ დაიყო.

და ბოლოს, საუდის არაბეთის სამხედრო ინტერვენცია ასევე მნიშვნელოვანი მიზეზია. ჰუთიებმა დაიპყრეს ადენი, ჰადი გადასახლებაში წავიდა საუდის არაბეთში, 2015 წლის მარტიდან,

საუდის არაბეთის მეთაურობით, სპარსეთის ყურის ქვეყნების კოალიციამ, წამოიწყო ეკონომიკური იზოლაციისა და საჰაერო თავდასხმების კამპანია ჰუთების წინააღმდეგ, აშშ-ს ლოგისტიკური და დაზვერვის მხარდაჭერით. სამხედრო ინტერვენციის დაწყების შემდეგ იემენის მდგომარეობა გაუარესდა. სხვადასხვა ჯგუფები იბრძვიან ძალაუფლების ხელში ჩაგდებაზე, როგორცაა ჰუთები ჩრდილოეთ იემენში, ალ-ყაიდა და ISIS სამხრეთ იემენში, ასევე იემენის სამხრეთელი დაჯგუფებები (Gregory, 2021:34-36).

ჰადიმ გადადგომაზე უარი თქვა და 2015 წლის სექტემბერში დაბრუნდა ადენში და მას შემდეგ ბრძოლა გაგრძელდა. გაეროს მცდელობა, ხელი შეუწყოს სამშვიდობო მოლაპარაკებებს მოკავშირე ჰუთებსა და საერთაშორისოდ აღიარებულ იემენის მთავრობას შორის 2016 წლის ზაფხულში შეჩერდა.

2016 წლის ივლისში, ჰუთებმა და ყოფილი პრეზიდენტის, ალი აბდულა სალექის, მთავრობამ, რომელიც 2011 წელს გადაყენებულ იქნა ხელისუფლებაში თითქმის ოცდაათი წლის ყოფნის შემდეგ, შექმნეს „პოლიტიკური საბჭო“, რომელიც სანაას და ჩრდილოეთ იემენის დიდ ნაწილს მართავდა. თუმცა, 2017 წლის დეკემბერში როცა სალექმა კვლავ გაწყვიტა ჰუთებთან ურთიერთობა, თავის მიმდევრებს მოუწოდა, რომ აეღოთ იარაღი ჰუთების წინააღმდეგ. ჰუთებმა სალექი მოკლეს, მისი ძალები კი მეორე დღესვე დამარცხდა.

რეგიონული ძალების ჩარევა, როგორცაა ირანი და ყურის ქვეყნები საუდის არაბეთის მეთაურობით, იემენის სამოქალაქო ომში, საფრთხეს უქმნის ქვეყანას და კონფლიქტი გადადის უფრო ფართო სუნიტურ-შიიტურ დაპირისპირებაში. 2015 წლის აპრილიდან მოყოლებული საუდის არაბეთის საზღვაო ბლოკადამ ადენის ყურეში იარაღის მასიური ტვირთი ჩაძირა, რომელსაც ირანი ჰუთიელი მემამბოხეებისთვის გზავნიდა.

ამის საპასუხოდ, ირანმა გაგზავნა საზღვაო კოლონა, რამაც კიდევ უფრო საფრთხე შეუქმნა ორ ქვეყანას შორის სამხედრო ესკალაციას.

რეგიონში სუნიტი მუსლიმების ლიდერი, საუდის არაბეთი და შიიტი მუსლიმების ლიდერი, ირანი, ერთმანეთის მეტოქე ქვეყნებია. ორივეს სურს თავისი პოლიტიკური გავლენის გავრცელება ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში. ირანის როლი დაფარულია და მას არასდროს უთქვამს, რომ ისინი ეხმარებიან ჰუთიებს. აშშ ასევე თამაშობს დიდ როლს თავის მოკავშირე საუდის არაბეთთან ერთად. საუდის არაბეთი კვლავ მხარს უჭერს ჰადის მთავრობას და, შესაბამისად, აწარმოებს სამხედრო ოპერაციებს იემენში ჰუთიების წინააღმდეგ. სპარსეთის ყურის თანამშრომლობის საბჭოს წევრებთან ერთად (ომანის გარდა), საუდის არაბეთი ხელმძღვანელობდა იემენში სამოქალაქო ინფრასტრუქტურის წინააღმდეგ განხორციელებულ საჰაერო თავდასხმების სერიას, რომელიც მიზნად ისახავდა ჰუთიების საყრდენების განადგურებას. ასევე, საუდის არაბეთის საჰაერო ძალები ინტენსიურად იყო ჩართული ჰუთიების საჰაერო თავდაცვის განადგურებაში.

2021 წლის თებერვალში, ჰუთიებმა წამოიწყეს შეტევა მარიბის, იემენის საერთაშორისოდ აღიარებული მთავრობის ბოლო დასაყრდენის დასაკავებლად, ხოლო მარტის დასაწყისში ჰუთიელ მემბოხეებმა განახორციელეს სარაკეტო საჰაერო თავდასხმები საუდის არაბეთში, მათი სამიზნე გახლდათ ნავთობის ტანკერები, სხვადასხვა ობიექტები და საერთაშორისო აეროპორტები. საუდის არაბეთის ხელმძღვანელობით კოალიციამ თავდასხმების ზრდას უპასუხა საჰაერო დარტყმებით იემენის დედაქალაქ სანააზე. ეს შეტევა იყო ყველაზე სასიკვდილო შეტაკება 2018 წლის შემდეგ, უამრავი მებრძოლი დაიღუპა და სამშვიდობო პროცესების წარმოება უფრო გართულდა (Gregory, 2021:34-36).

იმავედროულად, კონფლიქტი მეტად მძიმე ზარალს აყენებს იემენელ მშვიდობიან მოსახლეობას, რამაც იემენი მსოფლიოში უმძიმეს ჰუმანიტარულ კრიზისამდე მიიყვანა. გაეროს შეფასებით, 2015 წლიდან იემენში სავარაუდო 377 000 დაღუპულთა 60% გახლავთ შედეგი ისეთი მიზეზების, როგორცაა საკვების დაუცველობა და ჯანდაცვის სერვისების ხელმიუწვდომლობა. დაახლოებით 74%, ანუ ოცდახუთი მილიონი იემენელი კვლავ

საჭიროებს სხვადასხვა სახის დახმარებას. თითქმის, ხუთ მილიონს შიმშილობა ემუქრება, ხოლო ქოლერის ეპიდემია მილიონზე მეტ ადამიანს აზარალებს. კონფლიქტის ყველა მხარის მიერ დაირღვა ადამიანის უფლებები და საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმები.

ჰუმანიტარულ კრიზისს ემატება ეკონომიკური კრიზისი იემენში. 2019 წლის ბოლოს, კონფლიქტმა გამოიწვია ეკონომიკის დაშლა ორ ფართო ეკონომიკურ ზონად, ჰუთიების და საუდის არაბეთის მხარდაჭერილი მთავრობის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებად. 2021 წლის შემოდგომაზე, იემენის ვალუტის მკვეთრმა გაუფასურებამ, განსაკუთრებით მთავრობის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებზე, მნიშვნელოვნად შეამცირა ხალხის მსყიდველობითი უნარი და მათთვის მრავალი ძირითადი საჭიროება კიდევ უფრო მიუწვდომელი გახადა, რამაც გამოიწვია ფართო პროტესტი სამხრეთ იემენის ქალაქებში. უშიშროების ძალებმა საპროტესტო აქციებზე ძალისმიერი რეაგირება მოახდინეს.

საუდის არაბეთის ხელმძღვანელობით კოალიციამ და ირანის მიერ მხარდაჭერილმა ჰუთიებმა მიაღწიეს გაეროს შუამავლობით ცეცხლის შეწყვეტას 2022 წლის აპრილში; ცეცხლის შეწყვეტა ორჯერ განახლდა. ექვსი თვის შემდეგ ცეცხლის შეწყვეტის ოფიციალური ვადის გასვლის მიუხედავად, ორივე მხარემ თავი შეიკავა ძირითადი ესკალატორული ქმედებებისგან.

ირანსა და საუდის არაბეთს შორის ბოლო მოლაპარაკებებმა 2023 წლის აპრილში, ჩინეთის შუამავლობით, გააჩინა იემენში კონფლიქტის დასრულების პოლიტიკური მოგვარების იმედი. მოლაპარაკებებს მივყავართ გარღვევისაკენ შეთანხმებამდე დიპლომატიური ურთიერთობების აღდგენისა და ორივე მხარის საელჩოების გახსნის შესახებ, წლების დამაბულობისა და მტრობის შემდეგ. ირანის გაეროს მისიამ განაცხადა, რომ შეთანხმებამ შესაძლოა დააჩქაროს მცდელობები ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმების შესახებ.

დასკვნა

იემენის სამოქალაქო ომი იმიტომ გახანგრძლივდა, რომ მასში ჩართულები არიან როგორც შიდა რეგიონული, ისე გარე პოლიტიკური აქტორები. ყოველ მათგანს ამ სამოქალაქო ომში თავისი ინტერესები გააჩნიათ. აქედან გამომდინარე, იემენში არსებული პოლიტიკური კრიზისი გახანგრძლივდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- გაჩეჩილაძე, რ. (2019). *ახლო აღმოსავლეთი*, ტომი, II, გამომცემლობა - „ბაკურ სულაკაური“. თბილისი.
- გელოვანი, ნ. (2008). *თანამედროვე არაბული ქვეყნები*, გამომცემლობა - „უნივერსალი“. თბილისი.
- ელერდაშვილი, ა. (2006). *უნივერსალური ენციკლოპედიური ლექსიკონი*, თბილისი.
- Dresch, P. A. (2000). *History of Modern Yemen*, New York: Cambridge University Press.
- Glosemeyer, I. (2004). „*Local Conflict, Global Spin*“, Middle East Report 232.
- Gregory, D. Hohnsen. (2021). *Foreign Actors In Yemen: The History, The Politics, And The Future*.
- Gregory, D. Hohnsen. (2012). *The Last Refuge: Yemen, Al-Qaeda, and America's War in Arabia* (New York: WW Norton).
- Hoagland, J. (1979). „*N. Yemen Seen Shaky Despite U.S. Aid*“, The Washington Post, April 11.
- Clark, V. (2010). *Yemen: Dancing on the Heads of Snakes*, (New Haven and New York: Yale University Press).
- Philips, S. (2011). *Yemen and the Politics of Permanent Crisis*, (Routledge: London and New York).
- UN Panel of Experts on Yemen, “Final Report to UN Security Council”, Distributed by the UNSC on January 31, 2017.
- الاتفاقيات الهشة مع الحوثيين و فشل مبادرات السلام في اليمن, مركز أبعاد للدراسات والبحوث, اليمن _ مارب, أبريل 2022
- 2021 (1) حسين عبدالله الحمري "تاريخ اليمن المعاصر" (اليمن: دار الفكر , 20, (الحوثيون/2014/12/7/ency clop edia /www.aljazeera.net).